

KRETANJE BROJA STANOVNIKA REPUBLIKE HRVATSKE U RAZDOBLJU 1991.-1998. GODINE

Posljednji popis stanovništva u Hrvatskoj obavljen je 1991. godine. Znamo u kakvim se okolnostima on provodio i da njegovi rezultati nisu dovoljno precizni.

U Hrvatskoj su se nakon 1991. godine dogodile velike promjene. Prošli smo Domovinski rat, Hrvatska je konstituirana kao neovisna država, a suočili smo se i s ogromnim teškoćama postsocijalističke tranzicije. U Domovinskom ratu Hrvatska je imala značajne ljudske žrtve, a dogodilo se i veliko preseljavanje stanovništva. Osim toga, prirodno kretanje stanovništva je nepovoljno pa smo nekoliko godina imali negativan prirodni prirast.

Budući da su za ukupno stanje u zemlji i za daljnji razvoj bitni broj i struktura stanovništva, držimo iznimno važnom studiju završenu krajem 1998. godine u Institutu društvenih znanosti "Ivo Pilar" iz Zagreba, a koja nosi naslov "Kretanje ukupnog broja stanovnika Republike Hrvatske od popisa stanovništva 1991. do 1998. godine i kvantificiranje pojedinih sastavnica". Studiju je priredila skupina stručnjaka, pretežno demografa, pod vodstvom dr. Anđelka Akrapa s Ekonomskog fakulteta u Zagrebu.

U predgovoru studiji autori navode: "U istraživanju je korišten veliki broj statističkih izvora u kojima su opisane promjene broja i sastava stanovništva. Za izradu ove procjene bio je potreban gotovo jednogodišnji rad više znanstvenika, koji imaju potrebno iskustvo u istraživanju ove problematike, te poznavanje dugogodišnjih demografskih procesa na cjelokupnom hrvatskom prostoru."

Našim čitateljima prezentirat ćemo nekoliko najzanimljivijih tablica i podataka iz ove još neobjavljene studije.

KRETANJE BROJA STANOVNIKA

Kada je riječ o stanovništvu, autori najviše pažnje posvećuju kategoriji tzv. prisutnog stanovništva, tj. bez onog koje živi izvan Hrvatske.

Tablica 1.

Procijenjeni broj prisutnog stanovništva Republike Hrvatske sredinom godine od 1991. do 1998. godine

Godina	Broj prisutnog stanovništva (de facto) u RH	
	Ukupno	Bez izbjeglica iz BiH i SRJ
1991.	4.518.175	4.518.175
1992.	4.607.698	4.302.427
1993.	4.567.422	4.294.553
1994.	4.576.761	4.309.772
1995.	4.453.437	4.264.831
1996.	4.307.050	4.123.917
1997.	4.259.475	4.175.069
1998.	4.224.418	4.193.235

Kao što je vidljivo, Hrvatska je, zahvaljujući izbjeglicama, najveći broj prisutnog stanovništva imala 1992. godine. Od tada je njegov broj iz godine u godinu opadao, tako da je 1998. godine prisutnog stanovništva bilo 6,5% manje nego 1991. godine. Najveće smanjenje prisutnog stanovništva u tom razdoblju zabilježile su županije Ličko-senjska (-44,9%), Karlovačka (-27,2%), Šibenska (-27,1%), Sisačko-moslavačka (-26,1%), Zadarska (-21,7%), Vukovarsko-srijemska (-17,7%) i Požeško-slavonska (-14,5%). Povećanje broja prisutnog stanovništva imale su županije Zagrebačka (+5,9%), Istarska (+4,0%), grad Zagreb (+1,2%) i Splitsko-dalmatinska (+1,0%).

Jasno je da su na nepovoljno demografsko kretanje u Hrvatskoj najviše utjecale migracije (najviše prisilne) stanovništva. No važna je uloga i prirodnog kretanja stanovništva.

Kada već govorimo o prisutnom stanovništvu treba imati u vidu da se znatan dio prirodnog priraštaja odnosi na stanovništvo u inozemstvu. Naime, u razdoblju 1971.-1997. godine u inozemstvu je ostvareno 27,7% prirodnog priraštaja. U razdoblju 1991.-1997. go-

Tablica 2.

Prirodno kretanje stanovništva Hrvatske u razdoblju 1985.-1997.

Razdoblje	Prosječan godišnji broj			Na 1000 stanovnika		
	živorođenih	umrlih	prirast	živorođenih	umrlih	prirast
1985.-1990.	57.332	52.310	5.022	12,2	11,1	1,1
1991.-1995.	49.220	51.652	-2.432	10,8	11,3	-0,5
1996.	53.811	50.636	3.175	12,0	11,3	0,7
1997.	55.501	51.964	3.537	12,1	11,4	0,8

Izvor: Vitalna statistika Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske

Napomena: Za razdoblje 1991.-1996. podaci o rođenima i umrlima nisu mogli biti prikupljeni za cjelokupno područje Republike Hrvatske. Za područja koja su bila privremeno zaposjednuta, podaci su prikupljeni djelomično, a odnose se samo na osobe progane s tog područja.

dine prirodni priraštaj u zemlji je bio negativan, a u inozemstvu pozitivan.¹ Tako da danas Hrvatska svoj pozitivni prirodni priraštaj može zahvaliti demografskom vitalitetu ljudi koji žive u inozemstvu.

STANOVNIŠTVO ZAGREBA

Najveće iznenađenje u pogledu broja stanovnika predstavlja Grad Zagreb. Suprotno očekivanjima i javnim ocjenama, broj stanovnika u odnosu na 1991. godinu neznatno se povećao. O tome ćemo citirati dva pasusa iz ove studije:

“U 1998. godini nekoliko puta su u sredstvima javnog priopćavanja visoki gradski dužnosnici Grada Zagreba izjavljivali da je broj stanovnika od popisa 1991. godine do 1998. godine porastao u Gradu Zagrebu između 200.000 i 300.000.” No očigledno su to bile nasmučne procjene.

Godine 1997. došlo je do promjene političko-teritorijalnog ustroja Zagreba i Zagrebačke županije. Prema najnovijem teritorijalnom ustroju, u sastavu Grada Zagreba, više nije Velika Gorica i dio nekadašnje općine Zaprešić. S druge strane, Zagrebačka županija se povećala za bivšu općinu Ivanić Grad, Veliku Goricu, dio bivše općine Zaprešić, tri naselja bivše općine Novi Zagreb i tri naselja bivše općine Sisak. No ne pripada joj dio bivše općine Ozalj.

Uzimajući u obzir te promjene autori navode da je “... prema procjeni 30. lipnja 1998. godine Grad Zagreb (je) u zemlji (prisutno stanovništvo – op. V.P.) imao 761.478 stanovnika ili 22.064 stanovnika više nego prema popisu 1991. godine. Istodobno, prema procjeni, Zagrebačka županija je imala sredinom 1998. godine 286.644 stanovnika ili 20.251 stanovnika više nego prema popisu 1991. godine. Proizlazi, prema našoj procjeni, da su Grad Zagreb i Zagrebačka županija imali 42.315 stanovnika više nego prema popisu 1991. godine. Porast broja stanovnika rezultat je, glavninom, useljavanja iz inozemstva (Bosna i Hercegovina, SRJ i druge zemlje) dok je doprinos migracijskog salda s drugim županijama znatno manji.”

Autori s pravom upozoravaju da je kod analize kretanja stanovništva Zagreba potrebno tretirati u kontekstu njegove okoline.

IZBJEGLICE I ISELJENICI IZ HRVATSKE

Pažnje vrijedni su podaci o izbjeglicama i iseljenom stanovništvu Hrvatske.

Sredinom 1992. godine u Zapadnoj je Europi i u prekomorskim zemljama bilo 114.856 izbjeglica iz Hrvatske. Godine 1996. u inozemstvu je bilo samo 16.825 hrvatskih izbjeglica. Čini se da je većina izbjeglica prešla u status useljenika u tim zemljama, a manji se dio vratio u zemlju.

¹ Od ukupnog broja živorođenih u 1996. godini u inozemstvu je rođeno 10,4%, a 1997. godine 12,4%. Mortalitet naših građana mnogo je manji u inozemstvu nego u zemlji.

Tablica 3.

Kretanje broja izbjeglica i iseljenog stanovništva iz Republike Hrvatske

Godina	Broj iseljenog stanovništva iz Republike Hrvatske			
	Izbjeglice u inozemstvu	Iseljenici iz Hrvatske (kumulativ)	Iseljeni Srbi (kumulativ)	Ukupno
1991.	-	286.088	-	286.088
1992.	114.826	311.038	74.728	500.592
1993.	77.500	318.890	117.000	513.390
1994.	56.925	325.501	127.000	509.426
1995.	34.790	340.812	175.000	550.602
1996.	16.825	370.033	314.689	701.547
1997.	-	396.308	289.571	685.879
1998.	-	415.386	280.230	695.616

Impresivan je kumulativan broj iseljenih stanovnika iz Hrvatske, koji je 1998. godine iznosio 415.386. U njemu su dijelom bivše izbjeglice, radnici na privremenom radu u inozemstvu te novi iseljenici iz Hrvatske. Najzanimljiviji je podatak prema kojem je između 1991. i 1998. godine iz Hrvatske iselilo 130 tisuća stanovnika.

Autori su posebno analizirali iseljeno srpsko stanovništvo, kojeg je 1998. godine bilo 280.230.

Srpsko je stanovništvo tijekom rata kontinuirano iseljavalo, a najveći val iseljavanja uslijedio je nakon operacija "Bljesak" i "Oluja" hrvatske vojske u 1995. godini. Najveći broj iseljenog srpskog stanovništva bio je sredinom 1996. godine. Od tada se broj iseljenih Srba zbog povratka u Hrvatsku postupno smanjuje.

IZBJEGLICE I USELJENICI U HRVATSKOJ

Izbjeglice u Hrvatskoj, došli su prije svega iz Bosne i Hercegovine te SR Jugoslavije. Njihov je broj bio najveći 1992. godine kada ih je bilo oko 300 tisuća. U 1998. godini broj izbjeglica u Hrvatskoj pao je na 31 tisuću. Jedan broj vratio se, prije svega u Bosnu i Hercegovinu, dok su se preostale izbjeglice u najvećem broju pretvorile u useljenike. Ti su useljenici pretežno smješteni na područjima Hrvatske od posebne državne skrbi. Procjenjuje se da je broj izbjeglica u Hrvatskoj veći od registriranog, jer neki od njih nisu zatražili registraciju svojeg statusa u Uredu za prognanike i izbjeglice.

Tablica 4.

Izbjeglice u Hrvatskoj i procijenjeni broj useljenika u Hrvatsku sredinom godine u razdoblju od 1991. do 1998. godine

Godina	Izbjeglice iz BiH i SRJ u Hrvatskoj	Useljenici iz BiH i SRJ (kumulativ)	Ukupno
1991.	-	20.000	20.000
1992.	305.271	30.000	335.271
1993.	272.869	35.000	307.869
1994.	267.989	45.000	312.989
1995.	188.606	50.000	238.606
1996.	183.133	85.000	268.133
1997.	84.406	120.559	204.965
1998.	31.363	150.000	181.363

Hrvatska, dakle, s jedne strane ima degradativne demografske trendove, a s druge strane hrvatsko je stanovništvo zahvaćeno velikim pomjeranjima i mnogi ljudi nemaju stabilan status. Po svemu sudeći, trebat će dosta vremena i napora da se Hrvatska demografski stabilizira i da uđe u kolotečinu normalnog demografskog razvoja.

Izvor: Akrap, A. i suradnici: *Kretanje ukupnog broja stanovnika Republike Hrvatske od popisa stanovništva 1991. do 1998. godine i kvantificiranje pojedinih sastavnica*, Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar", Zagreb, 1998.

Akrap, A. *Brak i obitelj u demografskom kontekstu*, rukopis.

Priredili: Natalija Magdić i Vlado Puljiz